

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

ЗАХИСТ ПРАВ ДИТИНИ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ

МАТЕРІАЛИ
Міжнародної науково-практичної конференції

23 червня 2023 року

Видавництво
«Юридика»
2023

Оргкомітет конференції:

Голова:

Швець Д.В., ректор державного університету, доктор юридичних наук, доцент,
Заслужений працівник освіти України

Заступник голови:

Корнієнко М.В., проректор державного університету, доктор юридичних наук,
професор

Члени оргкомітету:

Пишна А.Г., завідувач кафедри адміністративної діяльності поліції, кандидат
юридичних наук, доцент;

Тетерятник Г.К., завідувач кафедри кримінального процесу, доктор
юридичних наук, професор;

Конопельський В.Я., завідувач кафедри кримінального права та кримінології,
доктор юридичних наук, професор;

Горошко В.В., завідувач кафедри криміналістики та психології, кандидат
юридичних наук, доцент;

Ковальова О.В., професор кафедри адміністративної діяльності поліції,
кандидат юридичних наук, доцент;

Домброван Н.В., начальник відділу організації наукової роботи,
кандидат юридичних наук.

Статті друкуються в авторському варіанті.

Оргкомітет дозволив собі лише скорочення
статей, які суттєво перевищували пропоновані обсяги.

Захист прав дитини в умовах військової агресії : матеріали Міжнародної
З-38 науково-практичної конференції (м. Одеса, 23 червня 2022 р.). – Одеса :
Видавництво «Юридика», 2023. – 316 с.

ISBN 978-617-8263-53-9

САЙТ КОНФЕРЕНЦІЇ

ОКРЕМІ АСПЕКТИ БЕЗПЕЧНОЇ КОМУНІКАЦІЇ З ДИТИНОЮ В МЕЖАХ КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕНЬ ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА ЗАХИСТУ ПРАВ ДИТИНИ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ

Будяченко О. М.

*доцент кафедри кримінального права та кримінології,
Одеського державного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук*

Захист прав дітей від кримінальних правопорушень в умовах військової агресії є критично важливим завданням. Під час військового конфлікту діти є найбільш вразливими, що значно збільшує ризик стати жертвами насильства, експлуатації, примусу до вступу в статевий зв'язок тощо. Так, в Україні очікується зростання рівня навіть домашнього насильництва внаслідок травмованості людей, високого рівня ненависті к ворогу. Більш того, діти, які опиняються в зоні збройного конфлікту, зазнають різних форм насильства, включаючи фізичне, психологічне та сексуальне насильство, вербування збройних груп, використання як щитів або солдатів, а також вбивства та травми.

Передумовою захисту дитини від кримінальних правопорушень є обізнаність правоохоронних органів про факт існування такого злочину відносно певної дитини. Отже, саме інформування має колосальне значення. Доводиться констатувати, що досить поширеними є випадки, коли дитина потерпає від насильництва і не знає до кого її звернутися за ефективним захистом. Як слушно відзначає Л. Гриценко, першим кроком реагування на випадки насильництва є звернення до одного з уповноважених суб'єктів системи протидії насильству, а саме: повідомлення на лінію «102» «103», звернення до служби в справах дітей, до органів прокуратури, органів системи безоплатної правової допомоги тощо [1]. В той же час, дитина не завжди може зробити таке повідомлення, особливо, якщо перебуває в скрутному психологічному або фізичному стані. В світі цього заслуговує на підтримку реалізація положень Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» від 07.12.2017 № 2229-VIII, яким запроваджено систему заходів запобігання

домашньому насильству, яка має бути реалізована органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями [2]. Як свідчать реалії, в багатьох закладах освіти вже запроваджена діяльність щодо запобігання та протидії проявам насильництва. Наприклад, у спеціалізованій школі № 89 м. Києва розроблено алгоритм дій у разі виявлення ознак чи фактів, що можуть вказувати на вчинення домашнього насильства щодо дитини [3]. Сподіваємось, що такі заходи здатні сформувати безпечну поведінку дитини, адже не варто виключати і віктимну поведінку дітей.

Втім, в умовах військової агресії таких заходів замало з огляду на масштабність трагедії. У зв'язку із чим особливого значення набуває участь психологів у кримінальних провадженнях, адже саме на них покладається обов'язок забезпечити безпечну комунікацію із дитиною при проведенні слідчих дій в межах кримінальних проваджень.

На важливості такої комунікації із дитиною в межах кримінальних проваджень наголошено у п. 34 постанови Верховного Суду від 17.01.2023 року у справі № 753/13113/18, в якій суд зазначив наступне: «Не входячи на цьому етапі в питання допустимості згаданих вище доказів, Суд доходить висновку, що показання малолітньої потерпілої мали істотне, якщо не вирішальне, значення для висновків суду щодо винуватості засудженого» [4].

Задля вирішення питання залучення компетентних психологів до кримінальних проваджень за участю неповнолітніх у липні 2023 року в рамках пілотного проекту було запроваджено Реєстр психологів, які залучатимуться під час здійснення кримінальних проваджень за участю дитини [4].

У п. 2 Порядку реалізації пілотного проекту щодо залучення психологів до кримінальних проваджень за участю малолітніх, неповнолітніх осіб через регіональні центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги, психолог визначається як «особа, яка має вищу освіту за спеціальністю 053 «Психологія» (бакалавр, магістр) та включена до Реєстру психологів, які залучаються до кримінальних проваджень за участю малолітніх, неповнолітніх осіб через регіональні центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги, до Реєстру психологів включається особа, яка успішно пройшла конкурс з відбору психологів, які можуть залучатися до кримінальних проваджень за участю малолітніх, неповнолітніх осіб через регіональні центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги» [4]. При цьому, однією з умов допуску осіб до конкурсу з відбору психологів для включення до реєстру є проходження навчання у межах базового

онлайн-курсу, який розроблено Міжвідомчою координаційною радою з питань правосуддя щодо неповнолітніх.

Підтримуючи такі нововведення в цілому варто наголосити, що проходження психологами онлайн-курсу як одна із умов включення їх до відповідного Реєстру, є недостатнім для формування у цих фахівців практичних навичок взаємодії із дітьми в межах кримінальних проваджень, адже як наголошує Верховний Суд у постанові від 17.01.2023 року у справі № 753/13113/18, обов'язком суду першої інстанції було встановлення факту наявності у психолога навичок та компетентностей фахівців, які працюють з дітьми, розуміння задач опитування у «Зеленій кімнаті» [5].

Як свідчить досвід, важливим аспектом легітимності дії психолога при комунікації психолога з дитиною в межах кримінальних проваджень є недопущення сугестивного впливу, недопущення психологом використання питань до дитини із натіком на факти тощо. Переконані, що набуття таких навичок проходження онлайн-курсу є недостатнім, вирішальне значення має набуття психологом практичних навичок реалізації отриманих на курсі знань, що є можливим тільки за умови їх апробації на практиці, наприклад проходження стажування в правоохоронних органах, або відпрацювання відповідних навичок в умовах імітації модельних ситуації тощо.

Враховуючи вищевикладене можна констатувати про існування нагальної потреби сприяння розвитку практичних навичок психологів щодо особливостей безпечної комунікації із дитиною в межах кримінальних проваджень. Переконані, що комунікація може бути успішною тільки за умови використання спеціальних методик спілкування із дитиною, у тому числі методики «Зелена кімната». При цьому, такі методики мають враховувати вплив військового стану на психоемоціональний стан дитини. Наведене потребує оперативне запровадження однією із умов включення психологів до Реєстру психологів, які залучатимуться під час здійснення кримінальних проваджень за участю дитини такої умови як проходження спеціального навчання та стажування. В умовах військової агресії практична реалізація таких заходів має першочергове значення.

Література:

1. Гриценко Л. Насильство під час війни. Як виявити, притягнути до відповідальності? URL: <https://www.hsa.org.ua/blog/nasylstvo-pidchas-vijny-yak-vyyavyty-prytyagnuty-do-vidpovidalnosti/> (дата звернення: 15.06.2023).

2. Про запобігання та протидію домашньому насильству : Закон України від 07.12.2017 № 2229-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 5. Ст. 35.

3. Алгоритм дій у разі виявлення ознак чи фактів, що можуть вказувати на вчинення домашнього насильства щодо дитини. *Офіційний сайт школи № 189* м. Києва. URL: http://school189.kiev.sch.in.ua/uchnyam/domashnye_nasilstvo/ (дата звернення: 15.06.2023).

4. Про запровадження та реалізацію пілотного проекту щодо залучення психологів до кримінальних проваджень за участю малолітніх, неповнолітніх осіб через регіональні центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги : наказ Міністерства юстиції України, Міністерства внутрішніх справ України та Офіса Генерального прокурора № 493/5/67/32 від 07.02.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0247-23#Text> (дата звернення: 15.06.2023).

5. Постанова Верховного суду від 17.01.2023 року у справі № 753/13113/18. URL: *Єдиний державний реєстр судових рішень*. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/108526646> (дата звернення: 15.06.2023).

ЗМІСТ

Вітальне слово ректора

Одеського державного університету внутрішніх справ

Дмитра Швеця..... 3

ПСИХОЛОГО-КРИМІНАЛІСТИЧНІ АСПЕКТИ ЗАХИСТУ ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ ПІД ЧАС ДОПИТУ ДІТЕЙ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Березовський С. Ю., Янковий М. О..... 6

НОВАЦІЇ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА У СФЕРІ ЗАХИСТУ ПРАВ ДИТИНИ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ

Березовський С. Ю., Чекмарьова І. М. 9

МОБІЛЬНИЙ ДОДАТОК «REUNITE UKRAINE» ЯК ІНСТРУМЕНТ РОЗШУКУ ДІТЕЙ, ЯКІ ЗНИКЛИ БЕЗВІСТИ ЗА ОСОБЛИВИХ ОБСТАВИН

Берендєєва А. І..... 12

МЕХАНІЗМ ЗАХИСТУ ПРАВ ДІТЕЙ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Біла В. М., Кулик Л. М..... 16

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ДІТЕЙ НА ОСВІТУ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ

Братель С. Г., Пишна А. Г. 19

ОКРЕМІ АСПЕКТИ БЕЗПЕЧНОЇ КОМУНІКАЦІЇ З ДИТИНОЮ В МЕЖАХ КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕНЬ ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА ЗАХИСТУ ПРАВ ДИТИНИ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ

Будяченко О. М..... 23

МІЖНАРОДНІ ПРОЄКТИ UNICEF З ДОТРИМАННЯ ПРАВ ДИТИНИ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Булавицька Д. Ф., Берендєєва А. І..... 26

ЕВАКУАЦІЯ ТА ЗАХИСТ ДІТЕЙ ПІД ЧАС ВОЄННОГО КОНФЛІКТУ

Вівіровський М. О., Чекмарьова І. М..... 30

ЗАХИСТ ПРАВ ДИТИНИ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ

Волошанівська Т. В., Федоров І. В..... 33

НАСИЛЬСТВА В СІМ'Ї: ШЛЯХИ ЗАПОБІГАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Воронцов А. В. 37

ОКРЕМІ КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНІ АСПЕКТИ ЗАХИСТУ ПРАВ ДІТЕЙ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ ДОПИТУ ЯК СЛІДЧОЇ ДІЇ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ

Вульвач А. Р., Найда В. О..... 41

ТРИЕТАПНИЙ АНАЛІЗ ТА ПРАВО НА СПРАВЕДЛИВИЙ СУД ПРИ ВІДМОВІ ВІД ДОПИТУ ДИТИНИ-ПОТЕРПІЛОГО

Гловюк І. В. 44